

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.079 Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника
доктору економічних наук, професору
Сас Людмилі Степанівні

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Іванів Софії Іванівни
«Організаційно-економічний механізм формування та використання ресурсного
потенціалу сільськогосподарських підприємств», подану на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковою тематикою

Наявність збалансованих за обсягом, складом та якісними характеристиками ресурсів є необхідною умовою успішної діяльності будь-якого підприємства, у тому числі сільськогосподарського. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є одним із головних важелів забезпечення поступального розвитку аграрного сектора економіки, який відіграє надзвичайно важливу роль у вирішенні соціально-економічних проблем нашої країни.

В організації забезпечення ресурсами сільськогосподарських підприємств України в роки перед початком активної фази війни спостерігалися певні позитивні зрушення, які дали змогу цим підприємствам збільшувати виробництво продукції, демонструвати високі порівняно з іншими основними галузями економіки показники рентабельності. Однак залишалося й чимало невирішених проблем, пов'язаних з ускладненим доступом до ресурсів малих агровиробників, нерівномірним ресурсним забезпеченням виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції тощо. Забезпечення позитивних зрушень у вирішенні цих проблем є складним процесом, оскільки вимагає належного фінансування, постійного впровадження інновацій для забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тому доцільно вести мову про обґрунтування основних характеристик і засад впровадження

певного організаційно-економічного механізму формування і використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. З опрацюванням теоретико-методичних засад та практичних підходів до виконання відповідного завдання пов'язане дослідження Софії Іванів. Це дає підстави стверджувати, що представлена до захисту дисертаційна робота достатньо актуальна, має теоретичне і практичне значення.

Про актуальність теми дисертації свідчить і те, що вона виконана в межах теми наукових досліджень Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення функціонування виробничо-господарських структур регіону». Науковий доробок дисертантки можна вважати внеском у виконання цієї теми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються достатнім рівнем наукової обґрунтованості. Результати дослідження ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії. Вони отримані на основі вивчення наукових праць учених, присвячених питанням функціонування сільськогосподарських підприємств, формування і використання їхнього ресурсного потенціалу. У процесі підготовки дисертації авторкою опрацьовано нормативну документацію за темою дослідження, матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Івано-Франківській області, Івано-Франківської обласної державної адміністрації, звітність окремих підприємств, результати власних досліджень з визначеної проблематики.

Форма представлення результатів дослідження свідчить про належну теоретичну підготовку дисертантки, її вміння працювати з науковим матеріалом. Авторкою вдало використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, комплексне застосування яких є умовою забезпечення обґрунтованості й достовірності результатів наукового пошуку. Окремо виділимо застосування при проведенні дослідження анкетного опитування, опрацювання результатів якого дало змогу зробити низку важливих висновків. Раціональне розміщення графічного і табличного матеріалу полегшує наочне сприйняття отриманих результатів.

Вагомість результатів дослідження, їхню практичну цінність засвідчує й апробація на низці міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конфе-

ренцій, де вони були представлені. Вказане свідчить про достатню обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації висновків і пропозицій.

Наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість

Дослідження характеризується науковою новизною отриманих результатів. До найвагоміших із них можна віднести наступні напрацювання авторки.

Дисертанткою запропоновано власне трактування сутності та змісту категорії «ресурсний потенціал». Вона пропонує розглядати зазначену дефініцію як підвид потенціалу, що утворює систему, яка складається з ресурсів (природних, матеріальних, фінансових, кадрових, нематеріальних, інноваційних, інтелектуальних, соціальних та інформаційних).

Дисертанткою обґрунтовано методологічний підхід до класифікації структурних елементів ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, який передбачає розгляд серед елементів цього потенціалу інформаційно-забезпечувальної складової, що формується із масиву інформаційних ресурсів.

У дисертації викладені засади функціонування внутрішньої інституційної системи сільськогосподарських підприємств, яка регулює процеси формування і використання їхнього ресурсного потенціалу. Зокрема, опрацьована модель функціонування цієї системи, в якій виокремлені підрозділи, що виконують функції з організації використання окремих елементів ресурсного потенціалу.

Дисертанткою опрацьовано питання використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств для забезпечення розвитку територіальних громад. Зокрема, доповнено перелік позитивних наслідків ефективного використання цього потенціалу низкою положень, серед яких варто виділити тезу про можливість популяризації територіальних громад. Сформульовано положення щодо вдосконалення механізму взаємозв'язків сільськогосподарських підприємств і територіальних громад через налаштування рівня комунікації та довірливих відносин для отримання взаємних вигод.

У дисертації набули розвитку положення щодо засад формування інституційної бази використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств у частині виокремлення рівнів, які формують цю базу, із зазначенням характеристики функціоналу та завдань суб'єктів впливу на кожному рівні. Сформульовані пропозиції щодо задіяння інтеграційних структур для забезпечення додаткових можливостей формування ресурсної бази малих і середніх сільськогосподарських підприємств.

Науково-методичний інтерес становлять розроблені дисертанткою підходи до оцінки ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, у яких конкретизовані можливості застосування низки методів дослідження для отримання додаткової інформації про стан і результати використання цього потенціалу.

Науковий інтерес представляє наведена в дисертації економічна модель прогнозування обсягів виробництва аграрними підприємствами Івано-Франківської області продукції сільського господарства (в постійних цінах), яка враховує вплив низки вагомих чинників. Дані прогнозування можуть бути використані при розробці стратегії формування і використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Результати дисертаційної роботи Софії Іванів мають важливе значення для теорії і практики формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Теоретичне значення результатів дослідження полягає насамперед у поглибленні теоретичних засад і методичних положень щодо оцінки цього потенціалу та обґрунтування засад організації його використання для досягнення важливих соціально-економічних цілей. Практичне значення полягає в можливості використання теоретичних і прикладних розробок дисертантки в діяльності сільськогосподарських підприємств, територіальних громад, інших суб'єктів і структур, причетних до використання ресурсного потенціалу відповідної галузі.

Практичне значення результатів дослідження документально підтверджено їх використанням Департаментом агропромислового розвитку Івано-Франківської обласної державної адміністрації, фермерським господарством «Персей Агро», у навчальному процесі в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника

Оцінка змісту дисертації та його відповідність встановленим вимогам

Дисертація Софії Іванів спрямована на розв'язання наукового завдання, пов'язаного з розробкою теоретичних, методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування та організації ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Кожен із розділів відзначається відповідними внесками у вирішення поставлених авторкою при виконанні дослідження завдань.

Зокрема, у першому розділі розглянуті теоретичні засади формування і використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. На основі опрацювання значної кількості літературних джерел з'ясовано сутність ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, охарактеризовано його складові, особливості формування і використання. Слушною вважаємо позицію авторки, яка розглядає тісну взаємовизначеність і взаємозалежність окремих видів ресурсів, що формують ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств, підкреслюючи при цьому значимість земель сільськогосподарського призначення. Заслужують на увагу напрацювання щодо методики оцінки використання ресурсного потенціалу, застосування програмних продуктів для обробки масиву відповідної інформації.

У другому розділі викладені результати аналізу формування і ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області. За результатами опрацювання значного обсягу статистичної інформації охарактеризовано тенденції у зміні параметрів обсягів і результатів використання основних складових цього потенціалу. Відзначається ґрунтовністю аналіз використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств, при здійсненні якого використані результати опитування фахівців низки таких підприємств. Ідентифіковано основні проблеми в організації використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств області.

Належним рівнем обґрунтованості характеризуються наведені в третьому розділі дисертації висновки і пропозиції, які стосуються перспективних напрямків формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Заслужують на увагу сформульовані положення про можливість використання цього потенціалу для забезпечення розвитку територіальних громад. Обґрунтована теза про можливість застосування окремих видів інтеграційних формувань, зокрема кооперації, кластерних утворень, для вирішення питань ресурсного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Вдало доповнюють результати дослідження напрацювання, які стосуються прогнозування тенденцій розвитку виробництва в сільськогосподарських підприємствах області та окремих параметрів відповідної діяльності.

Дисертація характеризується дотриманням логіко-структурної схеми дослідження, є завершеною науковою працею, яка характеризується раціональною постановкою завдань і відповідними їм результатами. Обсяг і оформлення дисертації є такими, що відповідають вимогам МОН України.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати наукового дослідження Софії Іванів знайшли достатньо широке висвітлення у 11 наукових працях, серед яких – 5 статей у наукових фахових виданнях України, стаття в періодичному науковому виданні країни Європейського Союзу (Чехії), а також 5 публікацій у матеріалах конференцій. Кількість, обсяг та науковий рівень цих публікацій відповідають вимогам, що ставляться до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дотримання норм академічної доброчесності

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікацій) у дисертаційній роботі не виявлено. У ній є посилання на джерела інформації при використанні статистичних даних, відомостей, положень, сформульованих іншими авторами. Виклад матеріалу відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права. Надана інформація про внесок дисертантки в наукові праці, опубліковані у співавторстві.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Відзначаючи високий науковий рівень представленої дисертаційної роботи, необхідно звернути увагу на наявні в ній окремі недоліки та дискусійні положення:

1. Для глибшого з'ясування регіональних особливостей використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств варто було порівняти статистичні дані про діяльність сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області та України. Відповідна інформація могла би бути наведена в додатках до дисертації.

2. Розглядаючи застосування SWOT-аналізу, дисертантка відносить до недоліків цього методу «неможливість врахувати чи визначити всі сильні й слабкі сторони, можливості та загрози, що далі буде відображати неповноту отриманого результату» (с. 73). Однак доцільність надмірної деталізації чинників і обставин при застосуванні SWOT-аналізу є сумнівною. Саме зосередження на найважливіших обставинах з бажаним їх ранжуванням за силою впливу можна віднести до переваг зазначеного методу.

3. У табл. 2.6 наведена інформація про «райони-лідери та райони-аутсайтери Івано-Франківської області» за кількістю тварин і птиці у 2021 році. Така інформація не представляє принципової наукової цінності, оскільки не надано пояснень щодо особливостей формування показників поголів'я тварин та птиці в окремих районах. Певна варіація зазначених показників завжди матиме місце, зважаючи на розміри районів, вплив на спеціалізацію сільськогосподарських підприємств у них природних умов.

4. Варто було приділити більше уваги розгляду стану та перспектив розвитку інфраструктури – підприємств технічного сервісу, фінансового забезпечення тощо, ресурси яких використовуються для обслуговування виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств.

5. У табл. 3.4 дисертації наведені міркування авторки про існуючі обмеження для існування аграрного кластеру та переваги від участі в ньому сільськогосподарських підприємств. Судячи з подачі матеріалу, йдеться про типові узагальнення, які не стосуються конкретного об'єднання. Однак окремі наведені в таблиці характеристики не можна вважати типовими для всіх кластерів (зокрема, завищені очікування учасників, низька ефективність проведення інформаційної кампанії). Незрозумілим є вислів у преамбулі до таблиці про «перехід від організаційно-правової форми фермерського господарства, особистого селянського господарства до аграрного кластеру» (с. 182). Фермерські господарства чи особисті селянські господарства можуть бути учасниками кластера, але ця участь не супроводжується зміною їхньої організаційно-правової форми.

Водночас висловлені зауваження принципово не знижують наукову цінність дослідження. Вони відображають наукову позицію опонента та можуть стати мотивом для дискусії при захисті дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Софії Іванів «Організаційно-економічний механізм формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств» виконана на актуальну тему, має достатній рівень обґрунтованості та достовірності, є логічно побудованим і завершеним науковим дослідженням. Представлені в ній наукові положення, висновки і рекомендації в комплексі розв'язують важливе завдання, яке стосується розробки теоретичних, методичних положень і практичних рекомендацій щодо забезпечення формування і ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Зміст дисертаційної роботи і висвітлені в ній результати дослідження відповідають спеціальності 051 – Економіка та вимогам чинного «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. Її авторка Іванів Софія Іванівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри підприємництва
та торгівлі Львівського національного
університету природокористування

Ігор ЯЦІВ

